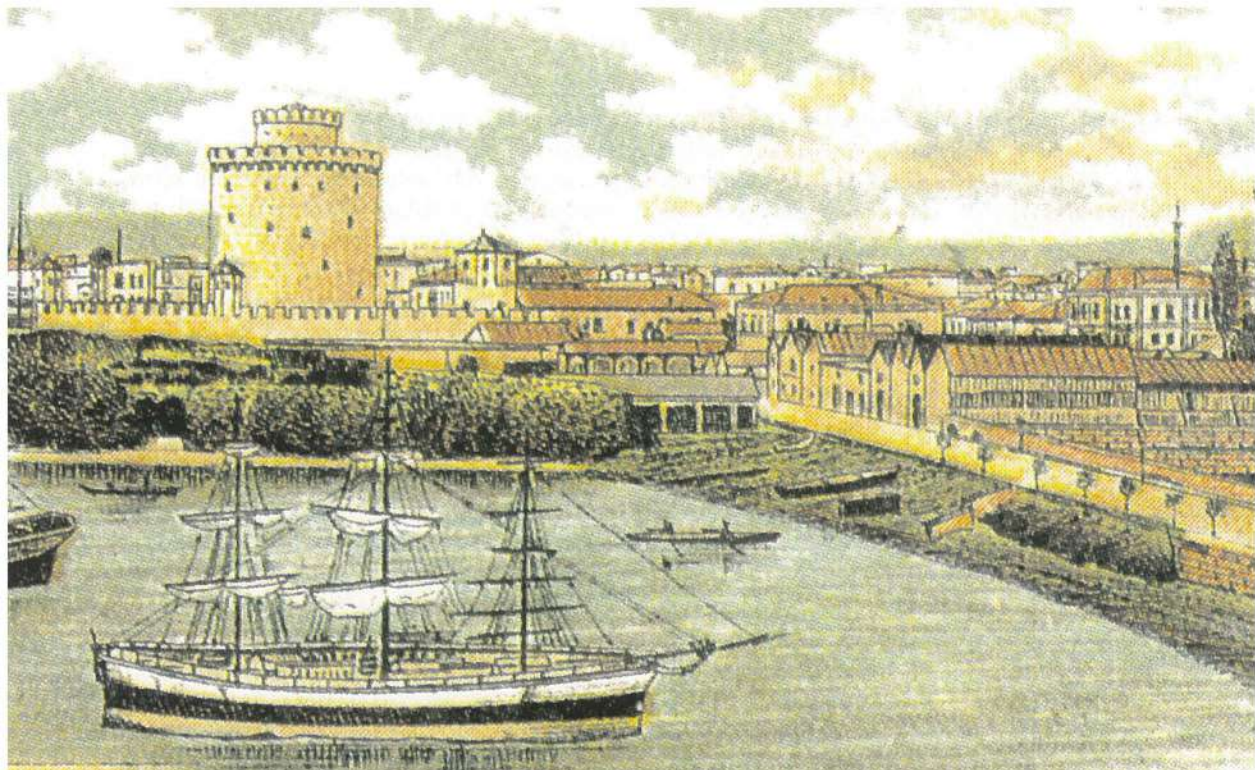

κείμενα | Βασίλης Αθαν. Μαυρομμάτης
φωτογραφικό αρχείο | αρχιτέκτονας-πολεοδόμος

ΠΕ.

ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Οι περισσότερες πόλεις του κόσμου χαρακτηρίζονται από κάποιο μνημείο, δημιούργημα της φύσης ή των ανθρώπων, και με τον τρόπο αυτό αποκτούν ένα έμβλημα, ένα κοινό αποδεκτό χαρακτηριστικό γνώρισμα. Μερικές φορές το έμβλημα αυτό συνδέεται με κάποια ιστορικά γεγονότα της πόλης, άλλες φορές είναι δώρο φίλων ήλων, ένα μάλιστα, ο Πύργος του Ήλιφφρεντ, αποιελοόσε κατασκευαστική attraction της Παγκόσμιας Βιεθνούς Έκθεσεως του Παρισιού του 1889! Ήλλα από αυιά είχαν έντονη ιστορική παρουσία στον χώρο τους, άλλα πύλη αποιελοόσαν ανέκαθεν μόνο τουριστική απραξιόν.

Ο Λευκός Πύργος δεν χρειόζειται ιδιαίτερες συσιύσεις.

Ήταν, είναι και θα είναι το μοναδικό χαρακτηριστικό σύμβολο της πόλης, συνδεμένο άρρηκτα με όλες τις, καλές ή κακές, ιστορικές και καθημερινές μνήμες της Θεσσαλονίκης.

Η πόλη της Θεσσαλονίκης ήταν, όπως όλες άλλωστε οι βυζαντινές πόλεις, οχυρωμένη με ψηλή περιτείχιση που την προστάτευε αποτελεσματικά από τις επιθέσεις επιδρομών κατακτητών. Παράλληλα με τα ανατολικά τείχη, κατέβαινε από το λατομείο της Ευαγγελίστριας ένας χείμαρρος που αποτελούσε ταυτόχρονα και φυσική προστατευτική τάφρο. Αυτός κατέληγε στο ΝΑ άκρο του παραθαλάσσιου τείχους και οι φερτές του ύλες σχημάτιζαν με τα χρόνια στη θέση εκείνη ένα ακρωτήριο. Μετά την κατάληψη της πόλης από τους Οθωμανούς, οι κατακτητές επισκεύασαν τα ημικατεστραμμένα τμήματα του τείχους, ενισχύοντάς τα όπου αυτό ήταν εφικτό.

Έτσι σε αντικατάσταση του γωνιακού ΝΑ πυργίσκου, έχτισαν, στα 1535 περίπου, έναν αυτόνομο και ανεξάρτητο πύργο ύψους 34 μέτρων, ενταγμένο στο παραθαλάσσιο οχυρό συγκρότημα.

Ο πύργος δεν είχε άλλη προσπέλαση, παρά μόνο από την κύρια πόρτα εισόδου στη βάση του. Αυτό του έδινε μια ξεχωριστή αμυντική αυτοτέλεια, το δε ύψος του επέτρεπε εξασφαλισμένο δραστικό βεληνεκές τουλάχιστον 8

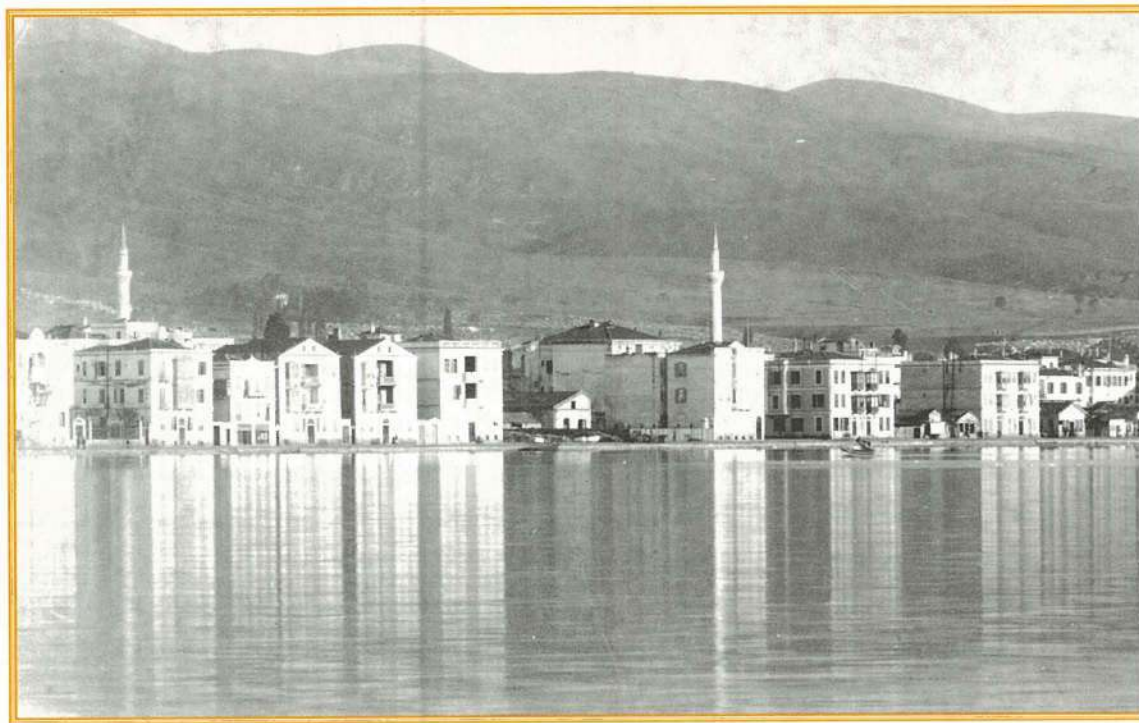
μιλίων για τα 20 τηλεβόλα του.

Η κάτοψη του είναι κυκλική με διάμετρο 21,7 μ., το σχήμα του κυλινδρικό και είναι κατασκευασμένος με λαξευτούς λίθους, μεταξύ των οποίων υπάρχουν οριζόντιες στρώσεις πλίνθων.

Η άνοδος στους εσωτερικούς του ορόφους γίνεται με μία καμαροσκέπαστη κοχλιωτή ράμπα κεκλιμένων επιπέδων μήκους 120 μ., που όπως ανεβαίνει περιμετρικά, αφήνει στο εσωτερικό επτά κύριες κυκλικές αίθουσες διαμέτρου 8,5 μ. και μικρότερους άλλους βοηθητικούς χώρους.

Ο φωτισμός των χώρων γίνεται με μικρά τοξωτά ανοίγματα που εξωτερικά φαίνονται ακανόνιστα τοποθετημένα, καθώς φωτίζουν άλλοτε τη σκάλα ανόδου και άλλοτε τα βοηθητικά καμαράκια.

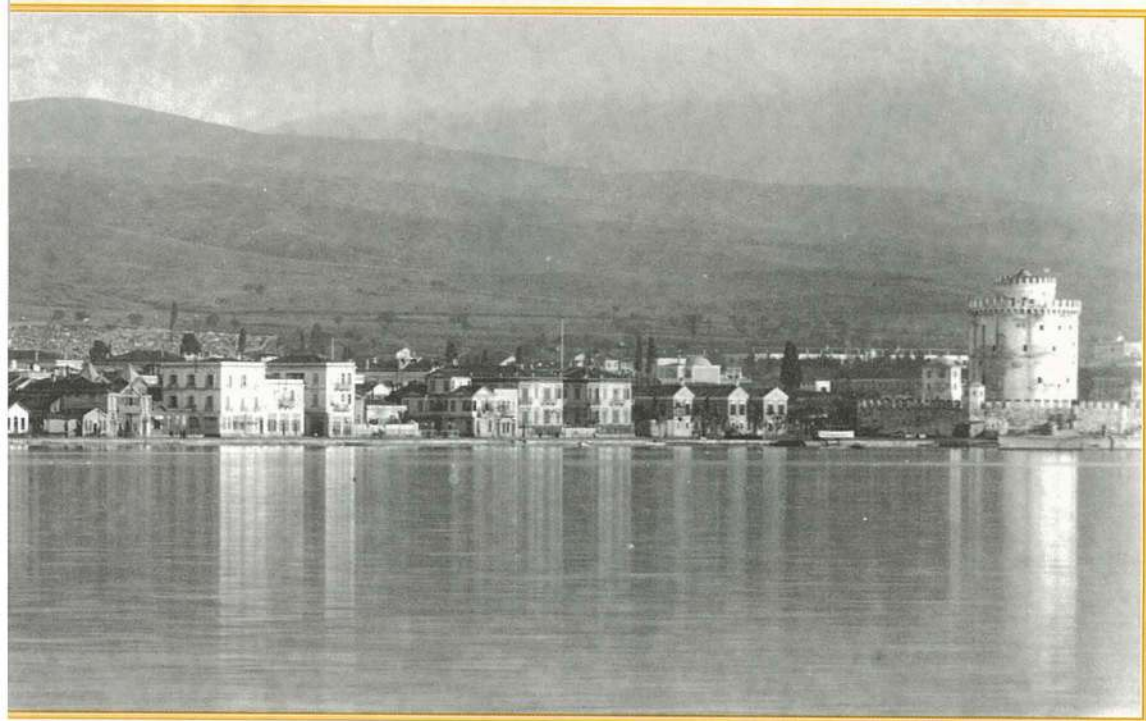
Στο επάνω μέρος καταλήγει σε δώμα με 37 επάλξεις και στο μέσο του έχει πρόσθετο ομόκεντρο πυργίσκο μικρότερης διαμέτρου με 29 επάλξεις. Αρχικά ήταν καλυμμένος με κωνική μολυβδοσκέπαστη στέγαση στον κεντρικό πυργίσκο και κόλουρη περιμετρικά κωνική στον αμέσως υποκείμενο κύριο εξώστη.

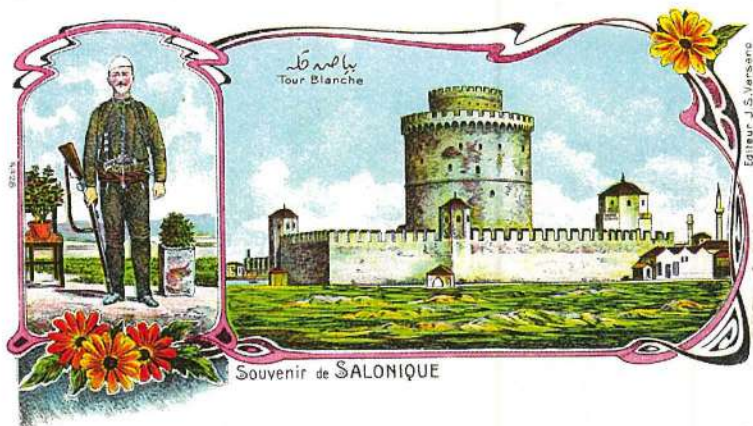

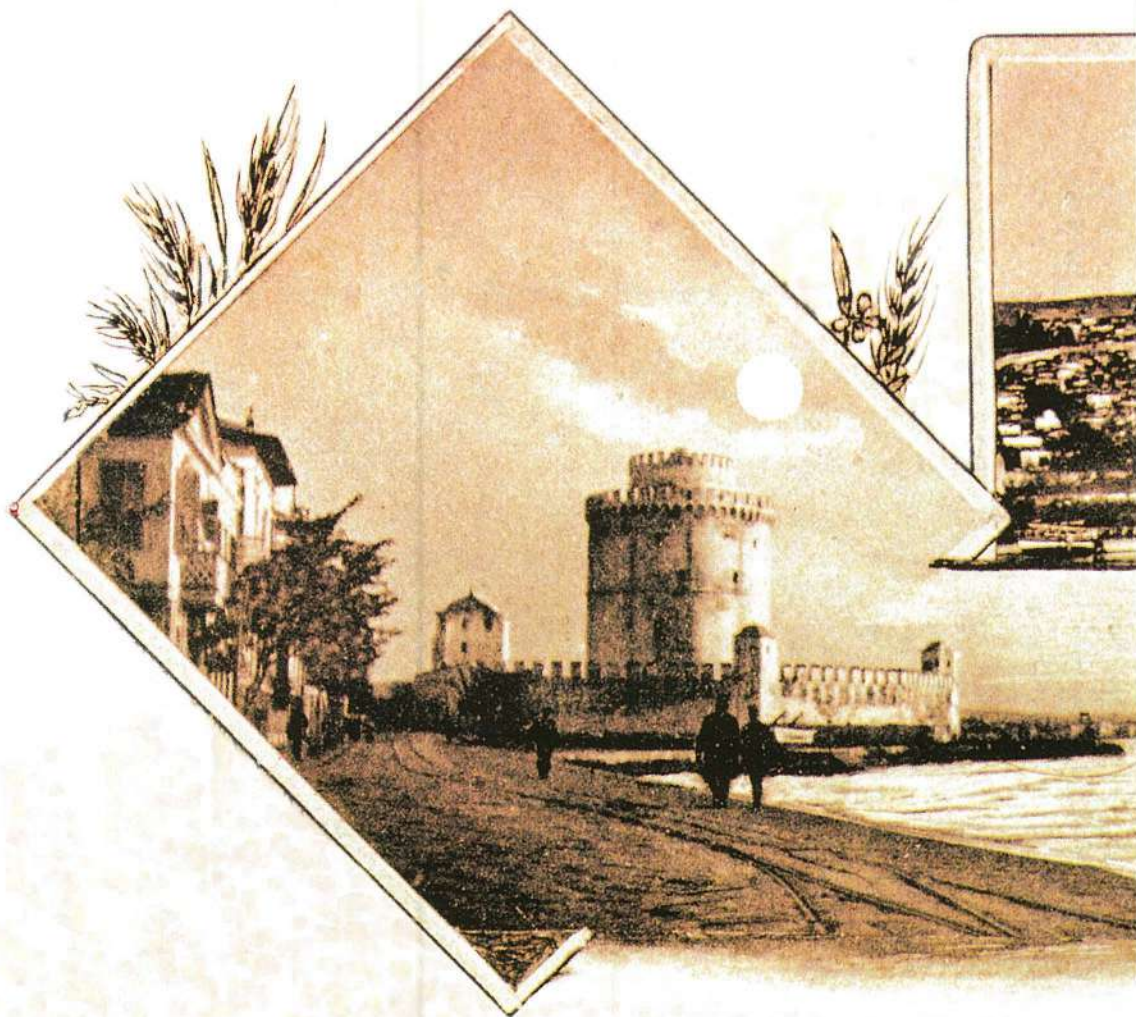
Άποψη από τα ΒΔ του περιτειχισμένου Λευκού Πύργου στα 1898 (φωτ. Paul Zepdji).

Πανοραμική άποψη της προκυμαίας με το συγκρότημα του Λευκού Πύργου στα δεξιά (φωτ. 1891).

Χρωμολιθόγραφη
καρτοστάλ με κύριο
θέμα τον Λευκό
Πύργο από τα νότια
(φωτ. Jean Leitmair,
1898).

Ετσι προσέφερε μια πρόσθετη αμυντική κάλυψη στους πυροβολητές και έδινε στο όλο οικοδόμημα την όψη σκαντζόχοιρου με τα προεξέχοντα των επάλλεων πυροβόλα του, κατά την περιγραφή που μας άφησε ο διάσημος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί στα 1667.

Όμοιοι πύργοι σώζονται και σήμερα στο Κάστρο της Ρούμελης στην Κωνσταντινούπολη, όπως ο πύργος του Saruca Pacha, χτισμένος στα 1452.

Με την πάροδο των αιώνων ο αμυντικός χαρακτήρας του πύργου υποχώρησε και εγκαταλείφθηκε. Η Θεσσαλονίκη πλέον δεν κινδύνευε από θαλάσσιες προσβολές των Βενετών αλλά από εσωτερικές εξεγέρσεις του λαού της με διάφορες αφορμές, όπως π.χ. δύο φορές τον 18ο αιώνα λόγω ελλείψεως τροφίμων. Οι αίθουσές του χρησιμοποιούνταν ως φυλακές ήδη από τον 17ο αιώνα και στέγαζαν τη μεγαλύτερη φρουρά γενιτσάρων της πόλης.

Προδρομική καρτοστάλ της Θεσσαλονίκης 1896) που απεικονίζει την προκυμαία και το περιτειχισμένο συγκρότημα του Λευκού Πύργου. Εκδόθηκε από το Γερμανικό Kegeclub της πόλης και τυπώθηκε στο Μόναχο.

Το κάτω τμήμα της οδού Εθνικής Αμύνης, στη γωνία της παραλιακής λεωφόρου, στα 1906

Στις επάλξεις του οι δήμιοι έσφαζαν τους θανατοποινίτες και το αίμα που έρεε έδωσε στον πύργο το φρικιαστικό προσωνύμιο Πύργος του Αίματος (Κανλί Κουλέ).

Οι Γενίτσαροι ήταν επιφορτισμένοι με αστυνομικά και αγορανομικά καθήκοντα, φροντίζοντας για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς και των διαφόρων συντεχνιών της Θεσσαλονίκης. Έτσι έλεγχαν και προστάτευαν τους κλάδους παραγωγής τροφίμων, υφασμάτων, δερμάτων, βαφείων και κυρίως τσόχας. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο ιστορικός Ε. Χεκίμογλου:

«...Η απέχθεια και ο τρόμος που έσπειρε ο Πύργος του Αίματος, ανάμεσα στους χριστιανούς της πόλης, δεν συνδέεται απλώς με το γεγονός ότι ο Πύργος στέγαζε τη φυλακή –αφού και άλλες φυλακές υπήρχαν, λησμονημένες πλέον τελείως– αλλά με την ιδιότητά του ως κέντρου της ένοπλης και αυθαίρετης εξουσίας των γενιτσάρων, που τρομοκρατούσαν καθημερινά και επί αιώνες τη Θεσσαλονίκη. Μέσα στο οθωμανικό πολυκεντρικό σύστημα εξουσίας, ο Πύργος των Γενιτσάρων ήταν έτσι ένα αντίβαρο (αλλά και φόβητρο) για το Επταπύργιο, που στέγαζε

την επίσημη εξουσία του διοικητή της πόλης και την έμπιστη φρουρά του. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που οι γενίτσαροι ήρθαν σε σύγκρουση με τον τοπικό διοικητή».

Τελικά το τάγμα των γενιτσάρων διαλύεται με αιματηρό τρόπο το 1826, ενώ ταυτόχρονα αρχίζει και η οικονομική παρακμή των συντεχνιών της πόλης.

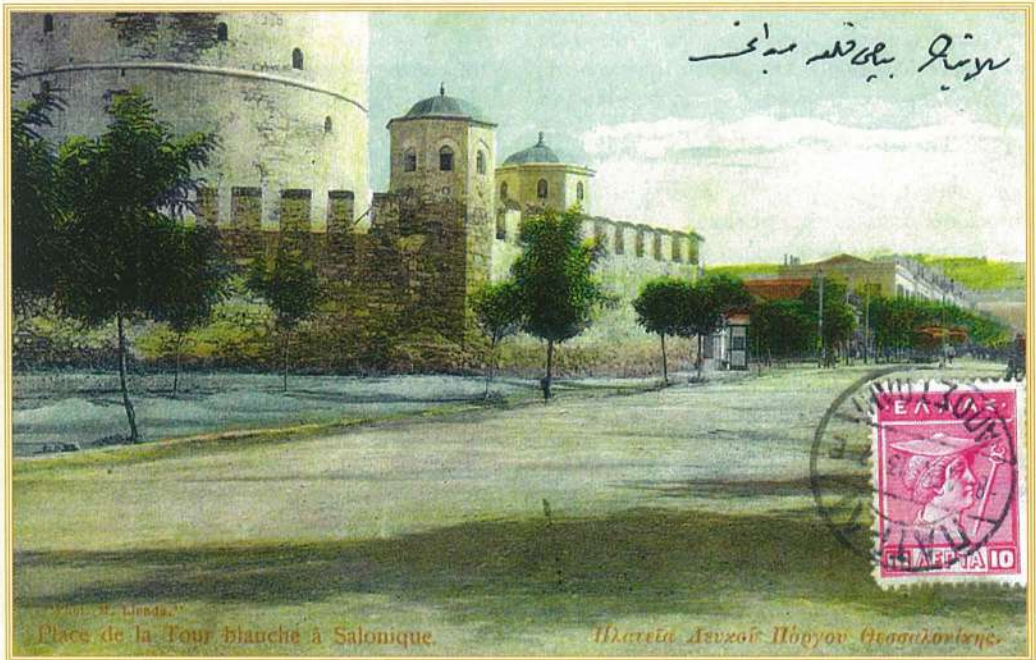
Η βιομηχανική επανάσταση της Δύσης και η απορρόφηση από αυτές των πρώτων υλών της Μακεδονίας δίνουν τη χαριστική βολή στον δυναμικό ρόλο των συντεχνιών, που πλέον συρρικνώνονται και δίνουν τα οικονομικά σκήπτρα στην μεταπρατική εμπορική τάξη.

Όλα τα παλαιά σχεδιαγράμματα και οι χάρτες του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα δείχνουν τον Πύργο του Αίματος χωρίς ξεχωριστή περιτείχιση. Το εξωτερικό τείχος, χωρίς να εφάπτεται με το σώμα του πύργου, τον περιτριγυρίζει ανοικτό προς το μέρος της πόλης. Έτσι ο πύργος δεν διακόπτει τη συνέχεια των επάλξεων της παραθαλάσσιας οχύρωσης και αποτελεί αυτόνομη αμυντική μονάδα, ενισχύοντας τους υπάρχοντες οχυρούς προμαχώνες.

Κοντινή άποψη του ΝΑ τμήματος της περιτείχισης με το μολυβδοσκέπαστο οκταγωνικό τζαμί του περιβόλου. Η φωτογραφική λήψη έγινε από το σημερινό κινηματογράφο Αριστοτέλειο στα 1909 (φωτ. Μιχαήλ Λιόντας).

Άποψη του ΝΑ τμήματος της περιτείχισης και δεξιά η αρχή της οδού Εθνικής Αμύνης (φωτ. Μιχαήλ Λιόντας, 1909.

Ας εξετάσουμε όμως και τον τρόπο με τον οποίο δημιουργήθηκε η περίφημη οκταγωνική κλειστή περιτείχισή του που βλέπουμε στις παλιές καρτποστάλ.

Γύρω στα 1830 η Θεσσαλονίκη πλήττεται από μεγάλο καταστροφικό σεισμό που, μεταξύ των άλλων, έχει ως αποτέλεσμα την αποσάθρωση και κατάρρευση μεγάλου τμήματος των παραθαλασσιών τειχών και της ανοικτής περιτείχισής του πύργου. Δεν επισκευάζονται πλέον και παραμένουν στην κατάσταση αυτή μέχρι το 1865, οπότε και αρχίζουν οι εργασίες οριστικής απαλλαγής της πόλης από τα παραθαλάσσια αυτά εμπόδια.

Στα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Γαλλίας σώζονται επιστολές του Γάλλου προξένου της Θεσσαλονίκης προς τον De Bonnières, Πρεσβευτή της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη, σχετικά με την κατεδάφιση των παραλιακών τειχών. Η πρώτη επιστολή έχει ημερομηνία 14 Σεπτεμβρίου 1865 και η δεύτερη 4 Σεπτεμβρίου 1869 με αύξοντα αριθμό 60/270. Το ενδιαφέρον των Γάλλων φυσικά εστιάζεται, όπως ομολογεί ο ίδιος ο πρόξενος, στα αρχαία σποδία και αγάλματα που ήταν ενσωματωμένα στην λιθοδομή του τείχους, ώστε πληρώνοντας τα μεροκάματα των εργατών να εξασφαλίσουν

από τον Βολή της Θεσσαλονίκης την αγορά και μεταφορά τους στην Γαλλία. Οι ευρωπαϊοί «φιλελληνες» και πάλι εν δράσει...

Επιστρέφουμε στο τμήμα του παραθαλάσσιου τείχους κοντά στον Λευκό Πύργο.

Επειδή ο αμυντικός τους χαρακτήρας είχε πλέον ατονήσει, επισκευάζονται πρόχειρα και στη θέση του Πύργου αποφασίζεται η επιμελημένη κατασκευή μιας νέας κλειστής περιτείχισής, που περιβάλλει το ήδη υπάρχον τμήμα του τείχους και ενσωματώνει τους τέσσερις επισκευασμένους προμαχώνες. Ο νέος περίβολος του Πύργου είναι οκταγωνικός, έχει πλάτος 3,8 μ. και ύψος περίπου 5,0 μ. Ανάμεσα στον εξωτερικό και τον εσωτερικό τοίχο υπάρχουν δωμάτια με πόρτες προς τη μεριά του δημιουργηθέντος αυλόγυρου, ενώ το όλο συγκρότημα έχει ανεξάρτητη κεντρική πύλη απέναντι από την είσοδο του Πύργου. Χρησιμοποιείται πλέον σαν κρατητήριο και για τον στρατωνισμό μικρής φρουράς.

Όμως, παρ' όλα αυτά, το απαισιο όνομά του ως Πύργου του Αίματος παραμένει και στιγματίζει τη χρήση του μνημείου ως φυλακή. Έτσι μέσα σε όλες τις αλλαγές που συντελούνται για τον εκσυγχρονισμό της πόλης αποφασίζεται και η μετονομασία του σε "**Λευκό Πύργο**".

*Ανάπτυγμα του Θεάτρου του Λευκού Πύργου και των αιθουσών αναψυχής του στα 1905.
Η σύγκριση με τη σημερινή κατάσταση είναι αναλόφρευκτη...*

Το χτίσιμο του Θεάτρου του Λευκού Πύργου στα 1904 (φωτ. Paul Zerdji).

Souvenir de Salonique.

Vue Panoramique.

Άποψη του παραθαλάσσιου τμήματος της περιτείχισης με το ξύλινο πασσαλόπηκτο κτίσμα των ανδρικών αποδυτηρίων μέσα στη θάλασσα και τη διαμορφωμένη πλατεία του Λευκού Πύργου δεξιά (φωτ. Paul Zerjji, 1903).

Άποψη της προκυμαίας της παραθαλάσσιας περιτείχισης από το νότο, με το ξύλινο πασσαλόπηκτο κτίσμα των ανδρικών αποδυτηρίων (φωτ. Μιχαήλ Λιόντας, 1909).

Κάτω διακρίνονται οι «κρυφές» εσωτερικές σκάλες, από τις οποίες κατέβαιναν οι λουόμενοι στη θάλασσα προστατευμένοι από τα αδιάκριτα βλέμματα των περαστικών.

Baine de mer pour hommes à Salonique.
Θαλάσσια λουιμά άνδρών Θεσσαλονίκης.

"Phot. N. Liouda."

Υπάρχουν πολλές εικασίες για την πατρότητα της ονομασίας. Άλλοι θέλουν την απόφαση να την πήρε ο ίδιος ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ διαβάζοντας κάποια αναφορά για τις φυλακές της Θεσσαλονίκης, άλλοι πιστεύουν πως ήταν απόφαση εκσυγχρονιστών διοικητών (Βαλίων) της πόλης.

Το σίγουρο όμως είναι πως το μνημείο βάρεται και ασπρίζεται το φθινόπωρο του 1883, εναρμονισμένο πλέον με το νέο του όνομα. Η παράδοση θέλει το άσπρισμα να το έκανε εβραϊός θανατοποινίτης με αντάλλαγμα την απονομή χάριτος. Όπως και να έχει το πράγμα, η καινούργια ονομασία καθιερώθηκε ταχύτατα και αγαπήθηκε από τον κόσμο, δίνοντας μια νότα αισιοδοξίας και ελπίδας. Η μεταφορά των φυλακών στο Επταπύργιο μετά το 1890 βοηθάει στην άμβλυση των αλλεινών αναμνήσεων του χώρου.

Και φθάνουμε στο πιο ενδιαφέρον σημείο αυτής της παρουσίασης.

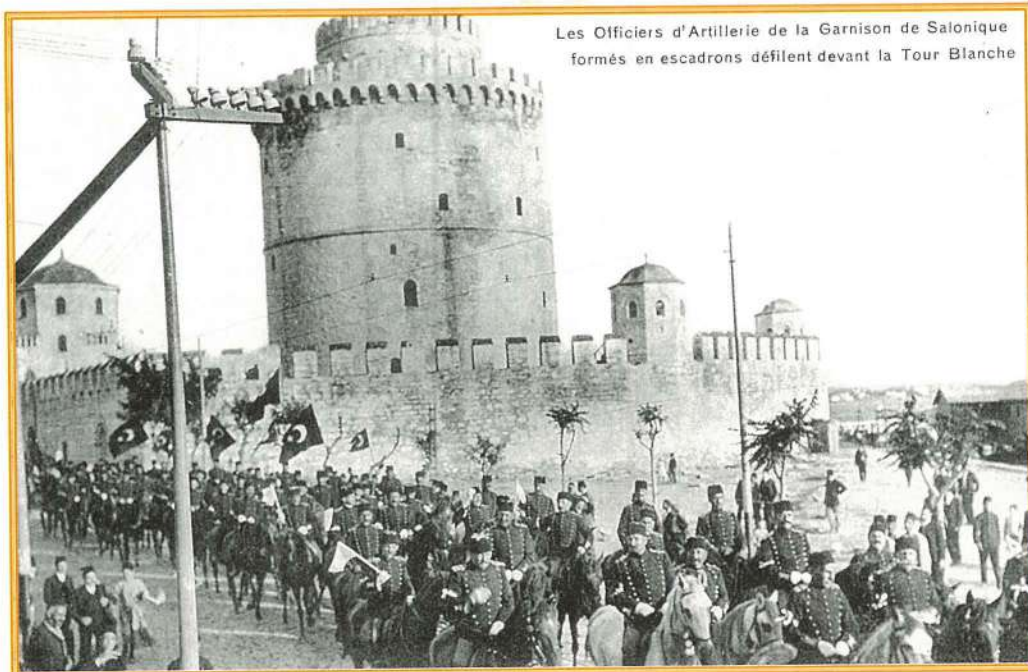
Στον χώρο της πρώτης περιτείχισης του Λευκού Πύργου λειτουργούσε ήδη πριν τον 17ο αιώνα ένας οίκος προσευχής του Τάγματος των Δερβίσηδων, που συνδεόταν άμεσα

με την παρουσία στον χώρο της φρουράς των Γενισιάρων.

Αυτή η πληροφορία επιβεβαιώνεται από τον Εβλιγά Τσελεμπή το 1667 ως τεκές και επαναλαμβάνεται στην καταγραφή του 1819 ως τεκές του Μαχμούτ Αγά. Μετά την εξολόθρευση του τάγματος των Γενισιάρων το 1826, είναι πολύ πιθανό ο συγκεκριμένος χώρος να μετασχηματίστηκε σε τέμενος για τις θρησκευτικές ανάγκες της φρουράς και των πιστών μουσουλμάνων της περιοχής. Το σίγουρο είναι ότι διάφορες διασταυρωμένες μαρτυρίες συναινούν στη συνεχή παρουσία τζαμιού στο περιτείχισμα του Λευκού Πύργου. Οι φωτογραφικές και χαρακτηριστικές απεικονίσεις των καρτποστάλ στα τέλη του περασμένου και τις αρχές του 20ου αιώνα παρουσιάζουν το περίφημο αυτό τζαμί στο πάνω μέρος του μεγαλύτερου (τριώροφου) πυργίσκου της περιτείχισης. Έχει οκταγωνική κάτοψη, όπως και οι τρεις άλλοι μολυβδοσκεπάστοι τρουλοσκεπείς προμαχώνες, με τριγωνικούς εξώστες, ενώ η υποκείμενη κατασκευή είναι τετραγωνικής κάτοψης. Το τζαμί αυτό λειτουργούσε ανελλιπώς μέχρι το 1911.

Ο περιφραγμένος χώρος μπροστά χρησιμοποιείτο για τους απαγχονισμούς των φυλακισμένων θανατοποινιτών μέχρι την επανάσταση των Νεότουρκων τον Ιούλιο του 1908.

Les Officiers d'Artillerie de la Garnison de Salonique formés en escadrons défilent devant la Tour Blanche

Παρέλαση αξιωματικών του πυροβολικού μπροστά από τον Λευκό Πύργο, μετά την αποτυχημένη αντεπανάσταση του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ τον Απρίλιο του 1909.

Ο Λευκός Πύργος με κατεδαφισμένο το βόρειο τμήμα της κλειστής περιτείχισής του, απέναντι από την είσοδο. Ο στολισμός με λάβαρα είναι για την επίσκεψη στην πόλη του σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ Ε΄ τον Ιούνιο του 1911 (φωτ. Μιχαήλ Λιόντας).

Από τον Ιανουάριο του 1911, όταν καθορίστηκε η καλοκαιρινή επίσκεψη του σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ Ε΄ στην παραγμένη Μακεδονία, οι αρχές της πόλης αποφάσισαν την καθαίρεση (γκρέμισμα) τμήματος της περιτείχισής του Πύργου, ώστε να αναδειχθεί το μνημείο, σύμβολο της κατάκτησης της Θεσσαλονίκης, και να διαπλατυνθεί αρκετά η παραλιακή λεωφόρος. Στη δημοπρασία που ακολούθησε, το έργο κατακυρώθηκε σε Έλληνα χριστιανό εργολάβο.

Αμέσως προέκυψε το πρόβλημα της μεταφοράς του τζαμιού σε άλλη θέση εκεί κοντά, για να μη διαταραχθούν οι θρησκευτικές συνήθειες των κατοίκων.

Δεδομένου του γεγονότος ότι το τζαμί ανήκε και εξυπηρετούσε κυρίως τη φρουρά του Πύργου, αποφασίστηκε στις 15 Μαρτίου από τον Δήμαρχο της πόλης η μεταφορά του στον

χώρο του Πεδίου του Άρεως (Γ΄ Σώμα Στρατού), ακολουθώντας τη μετεγκατάσταση της φρουράς του Πύργου στον ίδιο χώρο. Αμέσως μετά, στις 17 Μαρτίου, άρχισε η κατεδάφιση της βορεινής περιτείχισής, που επέιγε περισσότερο για την έγκαιρη διαπλάτυνση της λεωφόρου. Η άφιξη του σουλτάνου στις 11 Ιουνίου βρίσκει τον Πύργο, όπως μαρτυρούν οι φωτογραφίες του Μιχαήλ Λιόντα και των αδελφών Μανάκη, απελευθερωμένο από το βόρειο και ανατολικό τείχος. Τελικά, στις 20 Ιουλίου η Δημαρχία της πόλης αποφασίζει την ολοκληρωτική κατεδάφιση της περιτείχισής και τη μερική επέκταση της προκουμαίας στη θέση αυτή. Η διαδικασία αυτή δεν είναι αναίμακτη και αρκετοί εργάτες πλήρωσαν με τη ζωή τους την έλλειψη σωστών μέτρων αντιστήριξης των κατεδαφιζόμενων λιθοδομών...

λευκος πύργος

Μεσοπολεμική φωτογραφία του μνημείου (φωτ. Ανκίδης).

Η βόρεια όψη του ναού του Αγίου Κωνσταντίνου στη Λεωφόρο Στρατού, με τα δύο εναπομείναντα οξυκόρυφα ανοίγματα, όπως τελικά διαμορφώθηκε μετά την προσθήκη ιερού και νάρθηκα.

Τι έχινε όμως με το ιζαμί:

Οι λαξευμένοι λίθοι της ανωδομής του μεταφέρθηκαν στο σημείο ακριβώς που βρίσκεται ο σημερινός ναός του Αγίου Κωνσταντίνου και ξαναχτίστηκαν σε ισόγειο τέμενος με έντονα ισλαμίζοντα οξυκόρυφα ανοίγματα.

Χρησιμοποιήθηκαν μάλιστα τα ίδια φύλλα της μολυβδοσκεπής για τη νέα στέγαση, πράγμα που μας επιτρέπει να εικάσουμε πως χτίστηκε στην ίδια ακριβώς κάτοψη.

Χαρακτηριστικός είναι, στο πίσω μέρος του κτίσματος, γωνιακός λυχνοστάτης της παραλιακής λεωφόρου ενσωματωμένος στη λιθοδομή, που πλέον δεν εξυπηρετεί κανένα λόγο ύπαρξης.

Μετά την απελευθέρωση της πόλης, το 1912, ο ναός ακολούθησε διαφορετική πορεία από εκείνη των υπολοίπων τεμένων της πόλης.

Οι παλιές βυζαντινές εκκλησίες ξαναδόθηκαν στη χριστιανική λατρεία, ενώ τα καθαιτώ

μουσουλμανικά τεμένη συνέχισαν να λειτουργούν με τους μουσουλμάνους συμπολίτες μας μέχρι την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923.

Το τέμενος του Πεδίου του Άρεως μετά την αποχώρηση των Οθωμανών στραπωτών, μη έχοντας πλέον ιδιοκτήτη, παραδόθηκε ως στραπωτικό «εξάρτημα» στο Ελληνικό Γ Σώμα Στρατού και μετασκευάστηκε, με την προσθήκη πρόσθετου ιερού, σε ιερό ναό ενός αγαπημένου στραπωτικού αγίου, του Αγίου Κωνσταντίνου.

Έκτοτε σε όλες τις υπηρεσιακές καταγραφές αναγράφεται ως στραπωτικός ναός.

Όλα αυτά τα αναφέρουμε για να δείξουμε πως η ιστορία μιας πόλης ή ενός μνημείου πιθανόν να είναι τόσο καλά κρυμμένη, που οι «προφανείς» απαντήσεις μπορεί να μην είναι ποτέ αρκετές...

Ο Λευκός Πύργος ευτύχησε να δει όλα τα σημαντικά γεγονότα των πέντε τελευταίων αιώνων της πόλης.

Ένα από τα δύο οξυκόρυφα ανοίγματα, μετασηματισμένο σε δίλοβο παράθυρο με την προσθήκη μικρού κεντρικού κίονα και ρόδακα.

“Ήταν πάντοτε, όπως γράφει ο καθηγητής Γ. Αναστασιάδης, Θεατής αλλά και Αρρηγής της Ιστορίας της”.

Είναι, ίσως, το πιο πολυφωτογραφημένο μνημείο της Ελλάδος μετά την Ακρόπολη. Γι’ αυτό τον λόγο και απεικονίσεις του στις παλιές καρτποστάλ ξεπερνούν κάθε πρόβλεψη. Όλοι σχεδόν οι εκδότες παλαιών καρτποστάλ τον περιλαμβάνουν με ποικίλες απόψεις στη θεματολογία τους. Πίσω όμως από τις φωτογραφίες υπάρχουν πάντα άνθρωποι, ανεξάρτητα από εθνικότητα, φυλή ή θρησκεία, που τον έζησαν, τον διεκδίκησαν, τον αγάπησαν, τον τραγούδησαν και όπου και να βρίσκονται τον έχουν πάντοτε στην καρδιά τους. Για τον καθένα τους συμβολίζει κάτι διαφορετικό, κάτι προσωπικό, κάτι από τον εσώτερο εαυτό τους. Μπορεί ο Λευκός Πύργος να μη σχεδιάστηκε στο

Ο μεταλλικός λυγχοστάτης που κάποτε βοηθούσε στον φωτισμό της παραλιακής λεωφόρου της προκυμαίας.

ατελιέ κατασκευών του γεφυροποιού μηχανικού Γουστάβου Άιφρελ και να μην «υμνήθηκε» από τον διάσημο γάλλο λογοτέχνη Γκυ ντε Μωπασσάν, ούτε να ήταν το θέμα των πρώτων προδρομικών εικονογραφημένων καρτποστάλ του κόσμου, σχεδιασμένων από τον χαράκτη Lion-Charles Libonis τον Ιούλιο του 1889. Όλα αυτά γιατί είχε την «ατυχία» να μην βρίσκεται καν στο Παρίσι...

Μπορεί, μάλιστα, να αποδειχτεί στο μέλλον πως ούτε σχεδιάστηκε από τον περίφημο αρχιτέκτονα Μιμάρ Σινάν με τα 230 μεγάλα έργα που του αποδίδονται.

Είναι όμως ο **Δικός μας Πύργος**.

Και ΠΑΝΤΟΤΕ θα συνδέεται με όλα τα σημαντικά γεγονότα της Θεσσαλονίκης, συμμετοχος και πρωταγωνιστής στην πορεία της πολυπαθής αυτής πόλης στον Χρόνο και στην Ιστορία...

Οι φωτογραφίες προέρχονται από πρωτότυπες παλιές καρτποστάλ του αρχείου του Βασιλή Α. Μαυρομμάτη και η αναδημοσίευσή τους, καθ’ οιονδήποτε τρόπο, απαγορεύεται χωρίς την έγγραφη έγκριση του συλλέκτη κατόχου τους.

Η νότια όψη του ναού του Αγίου Κωνσταντίνου χωρίς ανοίγματα, με τον γωνιακό λυγχοστάτη και το πρόσθετο κωδωνοστάσιο.

Το ραντεβού μου με την Λυδία Κονιόρδου ήταν στο σπίτι της, στον Αι-Γιώργη. Σκαρφαλωμένο στο ψηλότερο σημείο του Δυτικού Πηλίου, το πανέμορφο κεφαλοχώρι απέχει μόλις μισή ώρα απ' το Βόλο. Με τις Πηλιορείτικες στροφές πρέπει να'σαι παλιός γνώριμος, να τις ξέρεις και... να σε ξέρουν. Αλλιώς η υποδοχή τους στον ασυνήθιστο, όπως εγώ, δεν είναι από τις φιλικότερες. Κάποτε, εκεί ψηλά, το αυτοκίνητο σταμάτησε επιτέλους!

Πατάω το πόδι μου στο χώμα, γυρίζω το κεφάλι μου στον Παγασητικό και θέα ανείπωτης ομορφιάς γεμίζει τα μάτια μου ως το βάθος του ορίζοντα. Γύρω μου το βουνό, στέλνει μαγικές πνοές από παντού. Μπροστά μου το σπίτι της Λυδίας Κονιόρδου. Πέτρινο και λιτό, χτισμένο στη δεκαετία του 50. Γύρω του κήπος. Χτυπάω την πόρτα και περιμένω.

Στις στιγμές που μεσολαβούν, αδημονία δημοσιογραφική ανάμεικτη με λαχτάρα. Όπου να 'ναι θα βρεθώ πάλι μπροστά στην Λυδία Κονιόρδου, την Μεγάλη αυτή Κυρία του Ελληνικού Θεάτρου.

Ήταν το 93 θυμάμαι, όταν την πρωτοσυνάντησα στο Βόλο. Είχε μόλις αναλάβει τα καθήκοντά της ως Καλλιτεχνική Διευθύντρια του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βόλου. Σήμερα συμμετέχει και στην Καλλιτεχνική Διεύθυνση του Κέντρου Μουσικού Θεάτρου της πόλης.

Άλλοτε ως σκηνοθέτης άλλοτε ως ηθοποιός η Λυδία Κονιόρδου δημιουργεί ακατάπαυστα. Εξαισία ως τραγωδός, θαυμάσια ως ερμηνεύτρια κλασικών και σύγχρονων ρόλων Ελληνικού και ξένου ρεπερτορίου. Πού μοιράζει το χρόνο της; Ανάμεσα στην Αθήνα και στον Βόλο. Όσες φορές το κατορθώνει, ανεβαίνει εδώ πάνω στον Αι-Γιώργη, για να ηρεμήσει κοντά στη φύση.

Κι εγώ σαν «ταραξίας» έρχομαι να εισβάλω μέσα στις πολυτίμες στιγμές της.

Η πόρτα ανοίγει, μπροστά μου η Λυδία Κονιόρδου, ευγενική και γοητευτική όπως πάντα. Η μέρα είναι όμορφη, καθόμαστε σ' ένα παγκάκι στο κήπο. Απέναντι οι χιονισμένες κορυφές των βουνών της Κεντρικής Ελλάδας. Η ερώτηση

Άνθρωποι της τέχνης, των γραμμάτων και της επιστήμης μιλούν στην **Κατερίνα Κ. Τερζοπούλου** για τη δική τους σχέση με την φύση.

ΛΥΔΙΑ ΚΟΝΙΟΡΔΟΥ

αυτήν αντλώ δύναμη, αισιο-δοξία, διάθεση για δημιουργία.

Έμαθα να χαίρομαι τα δώρα της γιατί έχω μεγαλώσει κοντά της από την βρεφική μου ηλικία.

-Αλλά εγώ πίστευα πως γεννηθήκατε στην Αθήνα.

-Έτσι είναι. Όταν όμως ήμουν ενός έτους η μητέρα μου μετακόμισε στην Κηφισιά που ήταν την εποχή εκείνη ένας επίγειος παράδεισος με δένδρα, μπροστάνια και γάργαρα νερά. Θυμάμαι, τότε κυνηγούσαμε τα πρόβατα από τους κήπους, για να μη χαλάσουν τις τριανταφυλλίες. Τα καλοκαιριάτικα βράδια κοιμόμασταν έξω, κάτω από τον ξάστερο ουρανό. Σ' αυτό το περιβάλλον μεγάλωσα. Πως λοιπόν να μη λατρεύω τη φύση και να μη την αναζητώ;

-Αναρωπέμαι π σας συγκινεί περισσότερο, το βουνό ή η θάλασσα;

-Μου αρέσουν τα πλατάνια, τα τρεχούμενα νερά, η μεγάλη βλάστηση. Η ατμόσφαιρα του βουνού με μαγεύει, με αναζωογονεί. Κυρίως όμως με γοητεύει το βουνό, που αγναντεύει από μακριά τη θάλασσα, όπως εδώ στον Αι Γιώργη. Οπουδήποτε όμως και αν βρίσκεται στη φύση ο άνθρωπος, του προσφέρονται πάντα χαρές να απολαύσει.

-Με ποιους τρόπους απολαμβάνετε εσείς αυτές τις χαρές;

α ν ε β α ί ν ε ι
αυθόρμητα στα
χειλία.

**-Αλήθεια πόσο
φυσιολάτρης
είστε κ. Κονιόρ-
δου;**

Η έκφραση που
ζωγραφίζεται
στο πρόσωπό
της φανερώνει
την αγάπη της
για τη φύση.

**-Μα η φύση
είναι για μένα
πηγή ζωής. Απ'**

-Σκάβοντας, σκαλίζοντας, φυτεύοντας.

-Γι' αυτό βέβαια, έχετε φτιάξει ένα τόσο όμορφο κήπο.

-Αυτό δεν είναι δύσκολο να το κάνεις και με τις γλάστρες σου. Κάποτε που έτυχε να μείνω στην Αθήνα για μεγάλο διάστημα, είχα φτιάξει ένα μικρό κήπο μέσα σε γλάστρες. Πιστέψτε με, η ευχαρίστησή μου δεν ήταν καθόλου μικρότερη, καθώς έβλεπα τα φυτά μου να μεγαλώνουν σ' αυτές τις γλάστρες, να μπουμπουκιάζουν, ν' ανθίζουν. Τη χαρά που το θαύμα της φύσης σου δίνει, μπορείς να τη βρεις οπουδήποτε. Αρκεί να έχεις τα μάτια σου ανοιχτά, για να δεις αυτά τα κομματάκια της φύσης που έχουν απομείνει γύρω μας.

-Τι πιστεύετε πως σας έχουν διδάξει όλες αυτές οι εμπειρίες που είχατε από την φύση;

Χαμογελάει.

Η Φύση και η αίσθηση της αρμονίας μέσα απ' αυτήν έχουν επηρεάσει την προσωπική μου στάση ζωής σ' ένα πολύ καθοριστικό βαθμό. Το πιο σημαντικό που μου διδάξε όμως είναι, πως ο άνθρωπος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι αυτού του κύκλου της ζωής και του θανάτου. Μια πολύτιμη επίγνωση που ο καθένας μας μπορεί να πάρει, αρκεί ν' αφουγκρασθεί τη φύση με προσοχή. Μόνον έτσι θα καταλάβουμε επιτέλους, ότι όλοι είμαστε επισκέπτες σε τούτο τον πλανήτη. Δεν μας ανήκει και δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να τον καταστρέφουμε.

-Τι σημαίνει για σας «οικολογία» κ. Κονιόρδου;

-Η οικολογία αντιμετωπίζει τον άνθρωπο όχι σαν «κτήτορα» της φύσης αλλά σαν κομμάτι αυτής,

κάπι που ο ίδιος μέσα στην αλαζονεία του δεν αποδέχεται. Με τη δύναμη δε που η τεχνολογία του δίνει σήμερα, νομίζει πως είναι πια ένας μικρός θεός, που δρώντας βραχυπρόθεσμα για την ευημερία του, καταστρέφει ό,τι δεν μπορεί να δημιουργήσει. Γι' αυτό και η οικολογία σήμερα είναι πιεστικά αναγκαίο, να διδάξει στον άνθρωπο τη στάση που πρέπει να υιοθετήσει απέναντι στη φύση.

-Ποιες επιπτώσεις επιφέρει στον κόσμο μας η τεχνοκρατική εποχή στην οποία ζούμε;

-Η φύση που με τόση απρονοησία καταστρέφουμε, άρχισε να εκδικείται. Μας δείχνει πια καθαρά, πως δεν μπορούμε να ζούμε δίχως να τη σεβόμαστε. Ο άνθρωπος καταστρέφοντάς την μέσα στην επιπολαιότητά του, αρχίζει να νοσεί και ο ίδιος βαριά σε κάθε επίπεδο, από εκείνο της βιολογικής του ύπαρξης έως το επίπεδο των αξιών και το πνευματικό.

Η αδιαφορία και η απομόνωση, αυτός είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος, που απειλεί τον σύγχρονο άνθρωπο. Γι' αυτό πιστεύω, πως σήμερα περισσότερο από ποτέ, είναι απαραίτητο να αφυπνισθεί ο καθ' ένας μας και να σταθεί συνειδητά απέναντι στη ζωή του αλλά και στα παιδιά του. Το να περάσουμε κάποια μηνύματα στα παιδιά μας είναι και αυτό κάτι! Ίσως αύριο αυτά τα παιδιά μπορέσουν να κάνουν ό,τι εμείς δεν αντέχουμε να κάνουμε σήμερα. Έτσι δεν είναι; ...Σιωπή! Δεν απαντώ. Τι θα μπορούσε να προσθέσει κανείς άλλωστε σ' ένα συλλογισμό, που αν και οδηγεί σε μια σκληρή αλήθεια, πάλλεται από ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το παρακάτω κείμενο για τεχνικούς λόγους δεν εμφανίστηκε στο προηγούμενο (7^ο) τεύχος στην σελίδα 155 στο αφιέρωμα: "Αύγουστος 1917, Η Θεσσαλονίκη στις φλόγες".

Ο ι ονομασίες των οδών που χρησιμοποιούνται στο άρθρο είναι οι παλιές, πριν από την πυρκαϊά. Πολλοί δρόμοι με τις αλλαγές του νέου ρυμοτομικού σχεδίου καταργήθηκαν, ενώ νέοι δημιουργήθηκαν σε άλλες θέσεις, συχνά και με το ίδιο όνομα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η παλιά και νέα οδός Τσιμισκή.

Τα στοιχεία του άρθρου προέρχονται από ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία του γράφοντος, που υποβλήθηκε στην Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales του Παρισιού και αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα του υπό δημοσίευση βιβλίου του με το ίδιο θέμα.

Οι πρωτότυπες φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο του Βασιλή Α. Μαυρομμάτη και έχουν «τραβηχτεί» από τους φωτογράφους της Γαλλικής και Βρετανικής Φωτογραφικής Υπηρεσίας της Στρατιάς της Ανατολής. Η αναδημοσίευσή τους, καθ' οιονδήποτε τρόπο, απαγορεύεται χωρίς την έγγραφη έγκριση του συλλέκτη κατόχου τους.